

Forrás: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2010/02/katona-andras-tantargytortenet-a-nevelestortenet-mostohagyermek/>

Katona András

Tantárgytörténet: a neveléstörténet mostohagyermeké

A neveléstörténet írása a rendszerváltozással Magyarországon új fordulatot vett. Van a neveléstörténetnek azonban egy olyan ága, a *tantárgytörténet*, amelyről kevéssé állítható e nagymértékű előrelépés. Egyrészt azért, mert a legritkább esetben fordul elő, hogy neveléstörténészek komolyabban foglalkoznak egy-egy iskolai tárgy múltjával; másrészt azért, mert a tantárgypedagógiával foglalkozók sem mindig tekintik feladatuknak ezt. Pedig talán nem történelemdidaktikusi elfogultságom diktálja csupán, hogy az egyes iskolai tárgyak kutatóinak és művelőinek egyaránt szükségük van egyfajta tantárgyi identitástudat kialakítására, ami nemcsak a stúdium jelenének, de múltjának a megismerését és vállalását is jelenti: „a tantárgy „természetének” megértése nem lehet teljes a tantárgy „történetének” valamilyen fokú ismerete nélkül.”

A kötelező világnézet béklyóitól megszabaduló hazai neveléstörténet művelői friss szellemiségű és tényanyagú magyar és külföldi *összefoglaló munkák* sorát jelentették meg,¹ és – többnyire pályázati pénzekből – *kismonográfiák, tematikus áttekintések*² sora keletkezett a nem túl nagyszámú neveléstörténész tollából. Mindez korántsem mondható el a tantárgytörténetről, pedig Faludi Szilárd már 1960-ban világosan kijelentette, hogy „...a tantárgy «természetének» megértése nem lehet teljes a tantárgy «történetének» valamilyen fokú ismerete nélkül.”³ És ez korántsem csupán a történelem tantárgyra vonatkozott/vonatkozik.

A tantárgytörténet – sajnos – külön címszóként nem jelenik meg sem a régebbi (háború előtti), sem az újabb *Pedagógiai lexikonok*ban, pedig a *Magyar Pedagógiai Irodalom* bibliográfiáiban is zömmel önálló tétel – igaz, többnyire a neveléstörténeten belül. Annyi olvasható csupán a „neveléstörténet” címszó alatt, hogy „az idevonatkozó [értsd: neveléstörténeti] kutatások azzal is foglalkoznak, hogy feltárják az intézményes nevelés történeti alakulása hogyan függ össze egyéb, társadalom-, gazdaság- és művelődéstörténeti stb. folyamatokkal. Ezeknek a kutatásoknak egyik

Katona András: Tantárgytörténet: a neveléstörténet mostohagyermeké

vonulata oktatáspolitikai indíttatású, de emellett az intézménytörténet érdeklődése kiindulhat szociológiai vagy szűkebben vett pedagógiai kérdésekből is, a neveléstörténet más részterületeivel összekapcsolódva. Ez utóbbira példa a problémátörténeti érdeklődésű tantárgytörténet.”⁴

A gondot nyilvánvalóan az okozza, hogy a tantárgytörténet nem csupán a neveléstörténet része, de az egyes szaktudományterületeké is, ráadásul komplex módon. Azaz a történelem – mint tantárgy – pl. tartalmaz gazdasági és politikai, művészet- és tudománytörténeti, jog- és államtudományi, filozófiai és más elemeket. De ugyanígy megjelennek a földrajzban geológiai, csillagászati, politikai, gazdasági stb. elemek, a matematikában pedig az algebra, az aritmetika, a geometria, a halmazelmélet, a kombinatorika és más területek. De a neveléstörténetet sem pusztán a pedagógia avatott szakemberei űzik, hanem igen neves történészek is (pl. *Kosáry Domokos* és *Köpeczi Béla*)⁵.

De térjünk át a tantárgytörténet fentiekkel összefüggő gondjaira. Kezdjük először egy kvantitatív elemzéssel! Az OPKM internetes keresőjében az utóbbi bő másfél évtizedből 42 ilyen címszóra bukkantam. Nézzük tantárgyanként, táblázatba foglalva a tantárgytörténeti közlések sorát:

Ének-zene: 1	Kémia: 1	Technika: 5
Étika: 1	Klasszikus nyelvek: 1	Természettudományok: 1
Filozófia: 1	Magyar nyelv és irodalom: 4	Testnevelés: 1
Fizika: 2	Matematika: 7	Történelem: 11
Gazdaságtan: 2	Orosz: 2	Vallás-hittan: 1

Nem az lehet meglepetés, hogy a történelem vezet, hanem, hogy a matematika- és technikatörténet kutatása ilyen aktív, bár hozzá kell tenni, hogy a külföldi munkák száma előbbiben 5, utóbbiban pedig 2.

Vessük egybe ezt az adatsort az 1989 előtti, a *Magyar Pedagógiai Irodalom* bibliográfiáiban fellelhető tantárgytörténeti tételekkel:

Katona András: Tantárgytörténet: a neveléstörténet mostohagyermeké

Tantárgy / év	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	Össz.	
1. Testnevelés és sport	-	-	-	-	5	6	4	3	1	2	6	6	1	1	-	1	2	2	4	-	-	3	3	10	4	3	1	3	2	1	74	
2. Magyar nyelv és irodalom	-	-	-	-	-	1	1	1	-	2	5	3	1	2	2	-	4	6	6	2	3	4	5	10	2	1	3	3	-	-	67	
3. Fizika	-	-	-	-	1	-	1	1	1	-	1	1	-	1	-	1	-	3	4	-	-	7	2	6	2	1	1	2	1	2	40	
4. Matematika	-	-	-	-	1	1	3	-	-	1	3	3	-	2	1	-	3	1	3	1	3	3	1	5	-	-	-	1	1	-	37	
5. Ének-zene	-	-	-	-	2	-	2	-	-	1	5	4	2	1	-	-	-	-	-	1	1	1	4	1	6	1	-	-	3	1	36	
6. Földrajz	3	-	-	-	-	-	2	-	1	-	-	3	1	1	-	1	-	-	1	-	1	2	1	-	2	-	2	-	-	-	21	
7. Történelem	-	-	-	-	-	2	-	-	1	1	-	3	-	1	-	-	1	1	-	1	-	4	-	1	-	1	1	2	-	1	21	
8. Biológia	-	1	-	-	-	1	4	-	-	1	2	1	1	-	-	-	1	1	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	1	17	
9. Kémia	-	-	-	-	1	1	1	-	2	-	2	3	-	-	-	-	1	-	2	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	16	
10. Rajz-művészettörténet	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	2	1	2	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	1	1	3	1	-	-	15	
11. Orosz	-	-	-	-	-	-	2	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2	1	1	9
12. Technika/gyakorlati fogl.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2	1	1	-	-	-	-	-	-	6	
13. Természet/(környezet)ism.	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	5
14. Természettudományok	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	1	5	
15. Egészségtan/-nevelés	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	3	5	
16. Idegen nyelv	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	
17. Természetrajz	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	1	-	-	4	
18. Pszichológia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	3	
Etika, gyorsírás, latin: 2-2; angol, eszperantó, francia, kereskedelem, logika, mezőg.-i ism., műszaki tárgyak, német, olasz: 1-1 tétel																	385															

Katona András: Tantárgytörténet: a neveléstörténet mostohagyermeké

A táblázatot áttekintve talán meglepő a testnevelés kiemelkedő első helye, de a fizika, a matematika és ének-zene nagyszerű helyezése is, és – legalább is számomra – negatív szenzációt jelent a történelem tantárgytörténeti irodalmának szerényebb helye a sorban.

Volt egy ún. aranykora a *tantárgytörténeti szintézisek* készítésének, elsősorban az 1960-as, kevésbé a 70-es és 80-as években. Ekkor készült el a hazai irodalom-,⁶ történelem-,⁷ idegen nyelv-,⁸ rajz-,⁹ természetrajz-,¹⁰ fizika-,¹¹ kémia-,¹² testnevelés-,¹³ matematika-,¹⁴ földrajz-,¹⁵ és orosz tanítás¹⁶ történetéről szóló összefoglalások sora. Ma ilyenek készítése szóba sem kerülhet. (Nem piacképes! – mondják a nyereségorientált kiadók.) A szabályt erősítő kivételként említhető a Tanári Kincsestár. Történelem, A magyarországi történelemtanítás múltjából c. hétrészes sorozata¹⁷; vagy Szabolcs Ottó nagy ívű összefoglalója,¹⁸ melyek szépséghibája, hogy ugyanazon tárgyról születtek. Más tárgyak közül csupán a Matematika és a Természettudományok kötetek tartalmaznak néhány matematika- és fizikatörténeti szemelvényt, a tanításban is felhasználható érdekességet.¹⁹

Érdekes, hogy mennyiségileg az 1945 és 1958, valamint az 1989 és 2004 közötti évek tantárgytörténeti szakirodalmi termése vethető egybe hazánkban.

1945–1958

<i>Tantárgy/év</i>	4 6	4 7	4 8	4 9	5 0	5 1	5 2	5 3	5 4	5 5	5 6	5 7	5 8	Össz .
1. Magyar	-	-	2	-	-	-	3	1	2	2	2	2	2	16
2. Testnevelés	-	1	-	-	1	-	-	1	2	1	2	1	1	10
3. Rajz/műv. tört.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	2	1	6
4. Történelem	-	-	-	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-	3
5. Fizika	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	2
6. Biológia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
7. Ének-zene	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
8. Földrajz	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
9. Matematika	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
10. Természetrajz	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
11. Vallás/hittan	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
														43

Katona András: Tantárgytörténet: a neveléstörténet mostohagyermeké

1989-2004

<i>Tantárgy/év</i>	89	90	91	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	Össz.
1. Történelem	1	1	-	-	-	-	2	2	2	-	2	1	-	-	-	11
2. Matematika	3	-	1	-	-	-	-	3	1	-	-	-	-	-	-	8
3. Technika	1	-	-	-	-	1	1	-	1	-	-	-	1	-	-	5
4. Magyar	1	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	4
5. Fizika	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	2
6. Gazdaságtan	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
7. Orosz	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
8. Ének-zene	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
9. Etika	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
10. Filozófia	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
11. Klasszikus nyelvek	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
12. Kémia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
13. Természettud.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
14. Testnevelés	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
15. Vallás-hittan	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
																42

Míg az 1959 és 1988 közötti évek átlagos termése kb. 13 munka (12,8), addig az azt megelőző időszakban több mint 3 (3,3), utána viszont kevesebb mint 3 (2,8). Csak remélni merem, hogy ez a hanyatló tendencia nem fog folytatódni!

Végeztem egy másik mennyiségi vizsgálatot is, ami valamivel biztatóbb képet mutat. Megnéztem, hogy a jelenleg forgalomban lévő szaktárgyi módszertani tankönyvek, jegyzetek foglalkoznak-e, és milyen mértékben tantárgytörténettel. A következő kép alakult ki:

Katona András: Tantárgytörténet: a neveléstörténet mostohagyermeké

<i>Tantárgyi szakmódszertani összefoglaló</i>	<i>Teljes terjedelem</i>	<i>Ebből tantárgytörténet</i>	<i>%-os arány</i>
Irodalom 1. ²⁰	302	-	0
Irodalom 1. ²¹	162	-	0
Történelem 1. ²²	299	34	11,4
Történelem 2. ²³	480	3	0,6
Matematika 1. ²⁴	200	-	0
Matematika 2. ²⁵	363	-	0
Matematika 3. ²⁶	203	7	3,8
Biológia 1. ²⁷	194	13	6,7
Biológia 2. ²⁸	156	9	5,8
Biológia 3. ²⁹	342	36	10,5
Biológia 4. ³⁰	250	12	4,8
Fizika 1. ³¹	156	16	10,3
Fizika 2. ³²	230	24	10,4
Kémia ³³	303	33	10,9
Földrajz 1. ³⁴	296	-	0
Földrajz 2. ³⁵	113	-	0
Technika ³⁶	152	4	2,6
Rajz ³⁷	386	-	0
Ének-zene ³⁸	121	-	0
Testnevelés ³⁹	517	-	0
			Átlag: 3,9 % 7 %

Tehát a 20 összefoglalóból 9, azaz 45 %-a, vagyis csaknem fele egyáltalán nem foglalkozik tantárgytörténeti kérdésekkel. Ez pedig legalábbis hiba, de a többi munkában megjelenő alig 7 %-os arány sem mondható eltűzöttnek. Feltűnő néhány természettudományos tárgynál (pl. biológia, fizika) megjelenő jó arány (különösen, ha hozzátesszük, hogy az egyik földrajzi szakmódszertan tankönyv utal a legutolsó földrajztörténeti összefoglalóra), mondván, hogy itt a témával helyhiány miatt nem foglalkozik csupán. A humán tantárgyak közül csak a történelem reprezentált ebben a sorban, korántsem eltűzött mértékben.

Katona András: Tantárgytörténet: a neveléstörténet mostohagyermeké

Kik foglalkoznak/foglalkozzanak tantárgytörténettel? Az eddigiekből talán következik az állásfoglalásom. A legjobb lenne, ha a hivatásos neveléstörténészek művelnék ezt a területet is. Ugyanakkor be kell látni, hogy a tucatnyi magyar neveléstörténész kapacitását meghaladná, ha ezt is tőlük váránk. Elvárható lenne viszont, hogy a tantárgyi didaktikusok fokozottabban műveljék e területet is. Egyrészt, mert nekik van meg a szakmai (szaktárgyi + pedagógiai) képzettségük leginkább ehhez; másrészt pedig a tantárgy-pedagógiai nevelés fontos része a tantárgyi identitástudat részeként a stúdium rövid múltjának a megismerése/megismertetése. A mesterképzés szintjén érdemes lenne legalább kötelezően választható tantárgy-pedagógiai (vagy neveléstörténeti?) stúdiumként megjelennie a témának, de elképzelhető lenne a tantervelmélet és a tankönyvelmélet részeként tárgyalni a szaktárgyi tantervek és tankönyvek múltját a szakos tanárjelölteknek.

Mint mindenütt a pedagógusképzés folyamatában, alapvető szerepe lenne a következőes nevelőmunkának. Miből áll ez a mi esetünkben? Először is a személyes példamutatásból. Magam másfél évtizede, csaknem két-három tucatnyi írásomban foglalkozom – több-kevesebb rendszerességgel – a történelemtanítás és –módszertan történetével. Szakmódszertani előadásaim és szemináriumaim elején foglalkozom a témával, illetve a tanárjelöltjeim is kapnak ilyen jellegű feladatokat (pl. az 1879-es, 1938-as és 1980-as történelemtantervek – feladatok, módszerek és eszközök szerinti – bemutatása és elemzése). Ezek révén hallgatóimat is ráveszem arra, hogy foglalkozzanak a témával. Olyannyira sikerült ez, hogy többen vállaltak szakdolgozati és tanári képesítődolgozati témaként tantárgytörténeti munkát. Idézzünk néhány példát!

- Történelemtanítás Magyarországon és Angliában a Nemzeti tantervek összehasonlítása alapján;
- Anglia-kép az 1945 előtti és utáni történelemtankönyveinkben;
- Németország története a második világháború előtti és utáni tankönyveinkben;
- Trianon tanítása a két világháború közötti történelemtankönyvekben;
- A kora újkor történetének tanítása a két világháború közötti történelemtankönyveinkben.

Katona András: Tantárgytörténet: a neveléstörténet mostohagyermeké

Ma már – külön BA-s és MA-s – tantárgytörténeti kurzusaim vannak az ELTE BTK Történeti Intézetében, tudomásom szerint azonban az országban egyedül. Erről egy későbbi számunkban adunk tájékoztatást.

Ennek során sikerült nagyon jó kapcsolatot kiépíteni az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum (OPKM) Könyves Kálmán körúti Tankönyvtárával, ahol minden lehetőséget és segítséget megadnak az 1867 utáni – igen gazdag, és meglehetősen feldolgozatlan – tankönyvállomány feldolgozására.

Európa irányába történő nyitásunkat követően reális lehetőséget kínál a nemzetközi tantárgytörténeti, de főleg tantárgytörténeti kutatásokra a braunschweigi *Georg Eckert Nemzetközi Tankönyvintézet*, mely ugyanezt kínálja, de európai méretekben.

De itthon is vannak kiaknázatlan források a szaktárgyi tankönyvek kutatásán kívül is. Gondolok itt a híres iskolák (pl. debreceni, sárospataki, pápai, szarvasi kollégiumok) gazdag levéltári forrásanyagára, az iskolai évkönyvek – főleg szintén az OPKM Tankönyvtárában fellelhető – gazdag és feldolgozatlan gyűjteményére, a főváros és a megyék levéltári anyagára, hogy csak a legfontosabbakat említsem.

Segítséget nyújthatna a tantárgytörténeti kutatások fellendítésére az MTA Pedagógiai Bizottsága mellett működő Neveléstörténeti Albizottság, melyhez tudományterületi szempontból leginkább tartozunk. Hogyan? Tantárgytörténeti tematikájú pályázatok kiírásával és kutatások támogatásával, esetleg munkacsoportba tömörítve a tantárgytörténetek kutatóit. Ugyanezen segítségnyújtás a történeti szakma (pl. az MTA Filozófiai és Történettudományi Osztály) részéről is elképzelhető.

Mindenesetre azt mindenképpen javasolnám, hogy a Raabe Kiadó Tanári Kincsestárának más szaktárgyi anyagai is foglalkozhatnának behatóbban tantárgytörténeti kérdésekkel, a még meglévő, de csak „vergődő” szakmódszertani lapok és periodikák⁴⁰ mellett. Bizonyos szempontból hátrányos, hogy jelenleg nincs olyan intézet, mint az ötvenes évek végén és elején a Pedagógiai Tudományos Intézet (PTI), illetve az Országos Pedagógiai Intézet (OPI) volt, melyek a kezdeményezői és támogatói voltak a tantárgytörténeti kutatások felkarolásának. Mai világunkban sokkal több múlik

az önálló kezdeményezéseken. Ezekre hivatkoznék én a legnagyobb mértékben, és az „anyatudományág” (a neveléstörténet) támogatására.

A VI. Országos Neveléstudományi Konferencián 2006. október 27-én elhangzott előadás szerkesztett változata.

JEGYZETEK

1. Pl. PUKÁNSZKY Béla – NÉMETH András (1994): *Neveléstörténet*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp.; MÉSZÁROS István – NÉMETH András – PUKÁNSZKY Béla (1999): *Bevezetés a nevelés és iskoláztatás történetébe*. Osiris Kiadó, Bp.; NÉMETH András (2002): *A magyar neveléstudomány fejlődéstörténete*. Osiris Kiadó, Bp.; NÉMETH András – PUKÁNSZKY Béla (2004): *A pedagógia problémátörténete*. Gondolat Kiadó, Bp.; NÉMETH András – SKIERA, Ehrenhard (1999): *Reformpedagógia és az iskola reformja*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp.; KRON, Friedrich W. (1997): *Pedagógia*. Osiris Kiadó, Bp.
2. Pl. a kitűnő, de alig ismert és forgatott – JÁKY László által szerkesztett – „*Tudós tanárok – tanár tudósok*” sorozatban (Antall József, Bocsor István, Bognár Cecil, Fináczy Ernő, Fülepi Lajos, Győri Gáspár, Jedlik Ányos, Kerekes Ferenc, Ködöböcz József, Kövendi Dénes, Németh László, Teleki Pál stb.); a szintén OPKM által kiadott „*Mesterek – tanítványok*” sorozatban (CZIRE Dénes: *A két Bolyai*, FEHÉR Katalin: *Hatvani István és tanítványai*, KAPRONCZAY Károly: *Balassa János és a pesti orvosi iskola*, DOBOS Krisztina – GAZDA István – KOVÁCS László: *A fasori csoda* /Rátz László, Mikola Sándor, Wigner Jenő, Mikola Sándor/); vagy másutt Weszely Ödönről, Lubrich Ágostról született kismonográfia; a reformpedagógiai irányzatokról kiváló részletmunkák láttak napvilágot (pl. NÉMETH András (1996): *A reformpedagógia múltja és jelene*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp.; PUKÁNSZKY Béla – ZSOLNAI Anikó (1998): *Pedagógiák az ezredfordulón*. Eötvös József Kiadó, Bp.)
3. Szerk.: FALUDI Szilárd (1960): *Tantárgytörténeti tanulmányok I.* Tankönyvkiadó, Bp. Bevezetés, 16. l.
4. Főszerk.: BÁTHORY Zoltán és FALUS Iván (1997): *Pedagógiai lexikon II. köt.* Keraban Könyvkiadó, Bp. 598. l. (A neveléstörténet szócikk szerzője: SZABOLCS Éva)
5. Főszerk.: HORVÁTH Márton (1988): *A magyar nevelés története I. köt.* Tankönyvkiadó, Bp. 81-255. l. (IV-VII. fejezet, a XVII. század második felétől 1830-ig)
6. KOMÁR Pálné: *A hazai irodalomtanítás alakulásának vázlatos története a múlt század 60-as éveitől 1945-ig*. In: *Tantárgytörténeti tanulmányok 1.* Szerk.: FALUDI Szilárd (1960). Pedagógiai Tudományos Intézet, Bp. 19-176. l.
7. BÍRÓ Sándor (1960): *Történelemtanításunk a XIX. század első felében*. Tankönyvkiadó, Bp.; SZEBENYI Péter (1970): *Feladatok – módszerek – eszközök. Visszapillantás a hazai történelemtanítás múltjára*. Tankönyvkiadó, Bp.
8. SZOBOSZLAY Miklós (1960): *Gimnáziumi tankönyveink idegen nyelvi oktatási célkitűzéseinek elemzése*. In: *Tantárgytörténeti tanulmányok 1.* Szerk.: FALUDI Szilárd. Pedagógiai Tudományos Intézet, Bp. 177-365. l.
9. XANTUS Gyula. *Hazai rajzoktatásunk története, különös tekintettel a munkakeretek rendszerének és összefüggéseinek alakulására*. In: *Tantárgytörténeti tanulmányok 1.* Szerk.: FALUDI Szilárd (1960). Pedagógiai Tudományos Intézet, Bp. 367-499. l.
10. GARAMI Károly: *A hazai természettudományos oktatás történeti alakulásának néhány vonása*; NÓGA Tibor: *A magyarországi gimnáziumi természetrajz-oktatás feladatának*

Katona András: Tantárgytörténet: a neveléstörténet mostohagyermeké

- vázlatos története. In: *Tantárgytörténeti tanulmányok 2.* Szerk.: GARAMI Károly (1963). Országos Pedagógiai Intézet, Bp. 7-64. és 409-520. l.
11. BORI István: *A magyar fizikatanítás fejlődésének vázlata.* In: *Tantárgytörténeti tanulmányok 2.* Szerk.: GARAMI Károly (1963). Országos Pedagógiai Intézet, Bp. 169-292. l.
 12. GARAMI Károly: *Az általánosan képző iskolai kémiaoktatás művelődési anyagának alakulása.* In: *Tantárgytörténeti tanulmányok 2.* Szerk.: GARAMI Károly (1963). Országos Pedagógiai Intézet, Bp. 293-408. l.
 13. BÉLY Miklós (1963): *Testneveléstörténet.* Tankönyvkiadó, Bp.; BÉLY Miklós (1964): *A testnevelés története 2. r. (Magyarország testnevelés története)* Bp.; FÖLDES Éva – KUN László – KUTASSI László (1977): *A magyar testnevelés és sport története.* Sport Kiadó, Bp.
 14. CSER Andor: *A hazai matematikaoktatás vázlatos története.* In: *Tantárgytörténeti tanulmányok 2.* Szerk.: GARAMI Károly (1963). Országos Pedagógiai Intézet, Bp. 65-168. l.; SZÉNÁSSY Barna (1970): *A magyarországi matematikaoktatás története (A legrégebb időktől a 20. század elejéig)* Akadémiai Kiadó, Bp.;
 15. UDVARHELYI Károly – GÖCSEI Imre (1973): *Az alsó- és középfokú földrajztanítás története Magyarországon.* Tankönyvkiadó, Bp.
 16. SUTYINSZKY Mihály, FÜLÖP József et al.: *Az orosz nyelv oktatásának történetéből.* Szerk.: GÁL József (1987). Vas Megyei Pedagógiai Intézet, Szombathely.
 17. KATONA András: I. *Történelemtanításunk hőskora, a rendszeres történelemtanítás kezdetei (1650–1806).* 2005. szeptember; II. *„Haza és haladás” – a nagy tanárok félvévszázada.* 2005. november; III. *A rendszeres történelemtanítás meghonosodása az önkényuralom és a dualizmus korának Magyarországon (1849–1902).* 2006. január; IV. *A századelő történelemtanítása (1902–1920).* 2006. szeptember, V. *A Horthy-korszak történelemtanítása (1920–1944).* 2007. január, VI. *A rövid demokratikus átmenet és az „ötvenes évek” történelemtanítása (1945–1956).* 2007. március, VII. *Kitekintés a Kádár-korszak történelemtanítására (1956–1989).* 2007. szeptember (mind Raabe Kft. Bp.).
 18. *A történelemtanítás rövid története.* In: SZABOLCS Ottó – KATONA András (2006): *Történelem tantárgy-pedagógiai olvasókönyv (Dokumentumok a történelemtanítás történetének és módszertanának tanulmányozásához).* Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp. 17-49. l.
 19. *Amikor a számolni tudás még szakma volt.* 2001. május; *Számírás és műveletek.* 2002. november; *Lewis Carroll, a meseíró matematikus,* 2003. november; *Fejezetek a Π közelítésének történetéből,* 2005. november (mint Raabe Kft. Tanári Kincsestár. Matematika); *A hőmérő történetéből,* 2000. szeptember; *Érdekességek az időmérés történetéből,* 2002. november; *Arkhimédész munkásságáról,* 2002. január (mind Raabe Kft. Tanári Kincsestár. Természettudományok)
 20. VÖRÖS József (1978): *Az irodalom tanítása az általános iskolában.* Tankönyvkiadó, Bp.
 21. CSERHALMI Zsuzsa (2000): *Amit az irodalomtanításról tudni kellene...* Korona Könyvkiadó, Bp.
 22. KATONA András – SALLAI József (2002): *A történelem tanítása (Tantárgy-pedagógiai összefoglaló).* Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp.
 23. CSEPELA Jánosné – HORVÁTH Péter – KATONA András – NAGYAJTAI Anna (2003): *A történelemtanítás gyakorlata (Tantárgy-pedagógiai tankönyv).* Szerk.: KATONA András. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp. 2. kiad.
 24. AMBRUS András (1995): *Bevezetés a matematikadidaktikába.* ELTE Eötvös Kiadó, Bp.
 25. CZEGLÉDY István – OROSZ Gyuláné – SZALONTAI Tibor – SZILÁK Aladárné: *Matematika tantárgypedagógia I-II.* Főiskolai jegyzet a 10-16 korosztályt tanítók számára. Szerk.: CZEGLÉDY István (1995). Bessenyei Könyvkiadó, Nyíregyháza.
 26. PÁLFALVI Józsefné (2000): *Matematika didaktikusan.* Typotex Kiadó, Bp.

Katona András: Tantárgytörténet: a neveléstörténet mostohagyermeké

27. DOBÓ Géza (1994): *A biológia tantárgypedagógiája I.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp. 10. kiad.
28. DOBÓ Géza – HONFI Ferenc – KISZELYNÉ VÁMOS Anna (1994): *A biológia tantárgypedagógiája II. (Gyakorlatok)* Szerk.: HONFI Ferenc. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp. 10. kiad.
29. KACSUR István – KÖRTVÉLYESSY László – NÉMETH Endre – PAVLICSEK Marián – SZÉCSI Szilveszter: *A biológia tanítása.* Szerk.: KACSUR István (1989). Tankönyvkiadó, Bp. 2. kiad.
30. BÉKEFI Irén – HESZLÉNYI Judit – KARKUS Zsolt – KRISKA György – MÁNDICS Dezső – REVÁKNÉ MARKÓCZI Ibolya – SCHRÓTH Ágnes: *Kézikönyv a biológiatanítás módszertanához.* Szerk.: BODZSÁR Éva (2005). Trefort Kiadó, Bp.
31. SZABÓ Árpád (1997): *A fizika tanítása. Módszertani segédlet.* Bessenyei György Könyvkiadó, Nyíregyháza.
32. NAHALKA István – POÓR István – RADNÓTI Katalin – WAGNER Éva: *A fizikatanítás pedagógiája.* Szerk.: NAHALKA István – RADNÓTI Katalin (2002). Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp.
33. SÁRDI Béláné – SÁRIK Tibor (1980): *A kémia tanítása.* Tankönyvkiadó, Bp. 4. kiad.
34. KORMÁNY Gyula (2005): *A földrajz tanítása.* Bessenyei György Könyvkiadó, Nyíregyháza.
35. BALOGH Béla András – TEPERICs Károly: *A középiskolai földrajztanítás módszertana (Válogatott módszertani fejezetek).* Szerk.: BALOGH Béla András (1994). KLTE TTK, Debrecen.
36. GAJDOS László – VAS Miklós (1994): *A technika tanítása.* Esterházy Károly Tanárképző Főiskola, Eger, 2. kiad.
37. SOLTRA Elemér (1988): *A rajz tanítása.* Tankönyvkiadó, Bp.
38. OSVAY Károlyné (1999): *Az ének-zene tanítás módszertana.* Bessenyei György Könyvkiadó, Nyíregyháza.
39. ARDAI László (szerk.) (2001): *A testnevelés tanítás. Tanári kézikönyv felső tagozatos pedagógusok számára.* Korona Kiadó, Bp.
40. Történelemből ilyen pl. a Szabolcs Ottó által szerkesztett, és az ELTE BTK, valamint a Magyar Történelmi Társulat Tanári Tagozata közös gondozásában megjelenő *Történelempedagógiai füzetek* sorozat, melynek eddig 29 darabja jelent meg bő 10 év alatt. Ezekből néhány tantárgytörténeti téma: BARTOS Károly (2000): *Történelemtankönyvek és taneszközök a dualizmus korában.* 7. füzet, 65-92. l.; ALBERT Gábor (2001): *Tudományos és politikai impulzusok a Horthy-rendszer középiskolai történelemtankönyveiben (1919 és 1934 között).* 8. füzet, 97-112. l.; BARTOS Károly (2002): *Szellemtörténet és történelemtanítás a két világháború között.* 11. füzet, 35-61. l.; ALBERT Gábor (2002): *A Trianon-kép megjelenése a Horthy-kor középiskolai történelemtankönyveiben (1919 és 1934 között).* 11. füzet, 62-100. l.; GELENCsÉR Mónika (2003): *A történelemtanítás mesés előzményei a dualizmus kori kisgyermekoktatásában.* 15. füzet, 91-102. l.; KATONA András (2004): *Történelempedagógiai szintézisek és összefoglalások rövid története Magyarországon (XIX-XX. század).* 16. füzet, 41-62. l.; SZABOLCS Ottó (2005-2006): *A történelemtanítás rövid históriája I-II.* 20-21. füzet, 55-76. és 149-178. l.; BARTOS Károly (2006): *História és kartográfia. Térképek és atlaszok a hazai történelemtanításban.* 21. füzet, 179-202. l.

ABSTRACT

Katona, András

The history of subjects: the stepchildren of the history of education

The writing of the history of education took a new turn with the change of system in Hungary. However, the history of education has a branch, the history of subjects, about which little can be said of any big step forward. On the one hand because it is only on the most rare occasions that education historians deal seriously with the history of a certain subject; on the other hand, because those dealing with the pedagogy of subjects do not always see this as their task. Nevertheless, it is not perhaps only my role as a history teacher that dictates researchers and teachers of individual school subjects must establish a unified identification of subjects, not only for the course of study in the present but for the past of this course of study: "...the 'nature' of the subject cannot be understood entirely without some degree of knowledge of the 'history' of the subject."